

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

ULUSAL HAK ARAMA MEKANİZMALARI REHBERİ

www.tihék.gov.tr

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

ULUSAL
HAK ARAMA
MEKANİZMALARI
REHBERİ

www.tihck.gov.tr

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	5
GİRİŞ	6
1. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BÜNYESİNDE BULUNAN HAK ARAMA MEKANİZMALARI	8
1.1. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DİLEKÇE KOMİSYONU	9
1.2. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU	11
1.3. KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU	12
2. İDARİ HAK ARAMA MEKANİZMALARI	14
2.1. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU (TİHEK)	15
2.2. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU (KDK)	18
2.3. KİŞİSEL VERİLERİ KORUMA KURUMU (KVKK)	20
2.4. BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU (BEDK)	21
2.5. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ (CİMER)	22
2.6. KOLLUK GÖZETİM KOMİSYONU	23
2.7. JANDARMA İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME MERKEZİ (JİHİDEM)	24
2.8. HASTA HAKLARI KURULLARI	25
2.9. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI BÜNYESİNDEKİ HAK ARAMA MEKANİZMALARI	26
3. YARGISAL HAK ARAMA MEKANİZMALARI	28
3.1. ANAYASA YARGISI	29
3.2. İDARİ YARGIYA BAŞVURU YOLU	33
3.3. ADLİ YARGIYA BAŞVURU YOLU	33
EKLER	33
KAYNAKÇA	49

BEDK	: BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU
BKZ.	: BAKINIZ
ÇİMER	: CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ
CPT	: İŞKENCENİN VE İNSANLIK DIŞI VEYA ONUR KIRICI CEZA VEYA MUAMELENİN ÖNLENMESİ KOMİTESİ
E.T.	: ERİŞİM TARİHİ
JİHİDEM	: JANDARMA İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME MERKEZİ
KDK	: KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
KVKK	: KİŞİSEL VERİLERİ KORUMA KURUMU
MERSİS	: MERKEZİ SİCİL KAYIT SİSTEMİ
M.	: MADDE
NO.	: NUMARA
RG	: RESMÎ GAZETE
S.	: SAYFA
SMS	: KISA MESAJ
T.C.	: TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TİHEK	: TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
UÖM	: ULUSAL ÖNLEME MEKANİZMASI

GİRİŞ

Hak arama özgürlüğü, tarih boyunca insan hakları mücadelesinin merkezinde yer almıştır. Hak arama özgürlüğünün özgün niteliği onun hem bağımsız bir hak hem de diğer hak ve özgürlüklere yönelik müdahaleleri ortadan kaldırma çabası olmasından kaynaklanmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin ifadeleriyle hak arama özgürlüğü "hukuksal olanakları kapsamlı biçimde sağlama, bu konuda tüm yollardan yararlanma hakkını içermekte" ve "bireyin adaleti bulma, hakkı olanı elde etme ve haksızlığı giderme uğraşının en uygar yöntemi" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anayasa'mızın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36'ncı maddesinde yer alan "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz." hükümleri ile "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlıklı 40'inci maddesinde yer alan "Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır." hükümleri hak arama hürriyetinin Türk Hukuku'ndaki en önemli dayanaklarıdır. Anayasa'mızın hak arama hürriyeti bakımından önem taşıyan bir diğer maddesi ise "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" başlıklı 74'üncü maddesidir. Söz konusu maddede " Vatandaşlar ve karışıklılık esaslı gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir." hükümleri bulunmaktadır.

(1) E. 1991/2, K. 1991/30, KT. 19.09.1991, RG. 16.09.1992, S. 21347.

Öte yandan uluslararası belgelerde de hak arama özgürlüğü açık bir şekilde düzenlenmektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nin 10'uncu maddesi şöyledir: *"Herkes, haklarının, vebelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tespitinde, tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir."*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ise hak arama hürriyeti iki maddede düzenlenmektedir. Bunlardan ilki "Adil yargılanma" başlığı altında yer alan 6'ncı maddedir. Buna göre: *"Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır."*

Sözleşme'nin 13'üncü maddesi ise "Etkili başvuru hakkı" başlığı altında *"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."* hükmünü barındırmaktadır.

Hak arama hürriyeti geleneksel anlamıyla yargı mercileri önündeki hak arayışına ilişkin çabayı ve hukuki düzenlemeleri akla getirmektedir. Ne var ki uluslararası düzeydeki insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik gelişmelerle birlikte ulusal düzeyde de hak arama özgürlüğünün alanı genişlemiş, yargı mercileri dışındaki hak arama mekanizmaları da yaygınlık kazanmıştır. Ülkemizde de yargısal yolların dışında çok sayıda hak arama mekanizması oluşturulmuştur.

Bu çerçevede bu rehberin amacı, ülkemizde hak arama özgürlüğü bakımından bireylerin haklarını muhafaza ve müdafaa etmek için kurulmuş olan ulusal hak arama mekanizmaları tanıtmak, hak arama özgürlüğünü kullanmak isteyen bireylerin söz konusu mekanizmalar hakkında bilgiye ulaşabilmelerini sağlamaktır.

Bu amaçla rehberde sırasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Bünyesindeki hak arama mekanizmalarına, idari hak arama mekanizmalarına ve yargısal hak arama mekanizmalarına yer verilmiştir. Rehberin ek kısmında ayrıca söz konusu hak arama mekanizmaları için başvuru formları bulunmaktadır.

Rehberin ihtiyaç duyan herkes için faydalı olmasını dileriz.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BÜNYESİNDE BULUNAN HAK ARAMA MEKANİZMALARI

T

ürkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde milletvekillerinin uzmanlıkları dikkate alınarak oluşturulan ihtisas komisyonları bulunmaktadır. Komisyonların başlıca görevi, Genel Kurul'da görüşülecek metinler üzerinde çalışmalar yapmaktır. İnsan haklarının korunması bağlamında oluşturulan Dilekçe Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu çalışma alanlarına ilişkin bireysel başvuru da almaktadır.

1.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu²

Anayasa'nın 74'üncü maddesine göre vatandaşlar ve karşılıklılık gözetmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 115'inci maddesi ile Dilekçe Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilen dilekçeleri incelemekle görevlendirilmiştir.

Dilekçe Komisyonu tarafından yapılan inceleme, Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaşan talep ve şikâyet konularının incelenmesini, gerekli görülen konuların Meclis Genel Kurulunda görüşülerek karara bağlanmasını, verilen kararların muhatap kamu idareleri tarafından uygulanmasının takibini içermektedir.³

Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan dilekçelerde dilekçe sahibinin adı soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.⁴ Dilekçe Komisyonuna başvurular posta ve faks yoluyla yazılı olarak veya e-dilekçe programı üzerinden yapılabilmektedir.⁵

Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri konusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verilerek işlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilmektedir.⁶

Dilekçe Komisyonunun; Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtibinden oluşan Başkanlık Divanı, Komisyona gelen dilekçeleri inceleyerek:

(2) Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/Komisyon/Dilekce-giris>

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü, T.C. Resmi Gazete, 14506, 13.04.1973, m.117,m.118.

(4) 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 18571, 10 Kasım 1984, m. 4.

(5) E-dilekçe programı için bkz. <https://edilekce.tbmm.gov.tr/>

(6) 3071 sayılı Kanun m.7.

- Belli bir konuyu ihtiva etmeyen,
- Yeni bir kanunu veya bir kanun değişikliğini gerektiren,
- Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan veya haklarında bu merciler tarafından verilmiş bir karar bulunan,
- Yetkili idarî makamlarca verilen kesin cevap suretini ihtiva etmeyen,
- Kanun'un dilekçede bulunmasını zorunlu gördüğü şartlardan herhangi birini taşımayan, dilekçelerin görüşülemeyeceğini karara bağlamaktadır.⁷

Komisyon Başkanlık Divanı, bu kararlarını bastırıp Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtmaktadır. Dağıtım tarihinden itibaren on beş gün içinde itiraz olunmayan Başkanlık Divanı kararları kesinleşerek dilekçe sahiplerine bildirilmektedir.⁸

Komisyon Başkanlık Divanında görüşülerek Dilekçe Komisyonunun inceleyebileceği konuları içeren dilekçeler Komisyon Genel Kuruluna gönderilmektedir. Komisyon Genel Kurulu gündemine aldığı dilekçeler hakkında inceleme yapmaktadır. Komisyon Genel Kurulu yaptığı incelemede kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisinin her üyesi Komisyon Genel Kurulunun kararına, kararın dağıtım gününden itibaren otuz gün içinde gerekçeli bir yazıyla itiraz edebilmektedir. İtiraz edilmediği durumda kesinleşen kararlar dilekçe sahiplerine ve ilgili Cumhurbaşkanlığı yardımcılıkları ile bakanlıklara bildirilmektedir.¹⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması altmış gün içinde sonuçlandırılmaktadır.¹¹

(7) Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü m.116.

(8) Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü m.116/3.

(9) 3071 sayılı Kanun m.8/2.

(10) Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü m.117, m.118.

(11) 3071 sayılı Kanun m.8/1.

1.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu¹²

3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu dünyada ve ülkemizde insan haklarına saygı ve bu konudaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere kurulmuştur.¹³

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun görevleri aşağıdaki şekildedir:¹⁴

- Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek,
- Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası andlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini görüşmek, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında, istem üzerine görüş ve öneri bildirmek,
- Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası andlaşmalar, Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek,
- İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,
- Gerektiğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,
- Her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurt içi ve dışında insan haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanun ile insan hakları ihlali iddialarını başvuru üzerine veya resen harekete geçerek inceleme yetkisini haizdir.¹⁵ Bu çerçevede temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia eden herkes İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna başvuru yapabilmektedir. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvurularda dilekçe sahibinin adı soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.¹⁶

(12) Bkz. https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_uyeleri_sd.uyeliste?p1=14&p2=13

(13) 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 20719, 8 Aralık 1990, m. 1.

(14) 3686 sayılı Kanun m. 4.

(15) 3686 sayılı Kanun, m.4.

(16) 3071 sayılı Kanun m. 4.

Başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç altmış gün içinde bilgi verilmektedir.¹⁷

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. Gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilmekte ve Ankara dışında da çalışabilmektedir.¹⁸

Belirli bir konuyu içermeyen başvurular, yargı mercilerinin görev alanına giren konularla ilgili başvurular, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresini ihtiva etmeyen başvurular İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından incelenmemektedir.¹⁹

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu²⁰

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere 25.02.2009 tarihli ve 5840 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun görevleri aşağıdaki şekildedir:²¹

■ *Kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, Başkanlığın talebi üzerine ya da istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin kadın erkek eşitliği konusunda T.C. Anayasasına, uluslararası gelişmeler ve yükümlülüklerle uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak.*

■ *Her yasama yılının sonunda Türkiye'deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve bunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak.*

(17) 3686 sayılı Kanun, m. 7.

(18) 3686 sayılı Kanun, m. 5.

(19) 3071 sayılı Kanun, m. 6.

(20) Bkz. https://komisyon.tbmm.gov.tr/komisyon_index.php?pKomKod=865

(21) 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 27179, 24 Mart 2009 Kanunu, m. 3.

- Kadın hakları ile kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak diğer ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek.
- Kadın erkek eşitliği konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları temin etmek.
- Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile T.C. Anayasası ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek.
- Kadın erkek eşitliği konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler yapmak.

Eşitlik ihlalleri ile cinsiyete dayalı ayrımcılığa ilişkin iddialar hakkında bizzat ihlale uğrayan kişi veya yakınları tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya doğrudan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna posta, faks veya elektronik posta yolu ile başvuru yapılabilmektedir. Komisyon, herhangi bir başvuru olmaksızın da gerekli görüldüğü konularda inceleme ve araştırma yapabilmektedir.²²

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu havale olunan başvurularla ilgili, başvuru sahibine, yapılan işlem ve başvurunun sonucu hakkında havale tarihinden itibaren en geç üç ay içinde bilgi vermektedir.²³

Bir konuyu içermeyen başvurular, yargı mercilerinin görev alanına giren konularla ilgili başvurular, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresini içermeyen başvurular Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından incelenmemektedir.²⁴

(22) 23. Dönem 4. Yasama Yılı Faaliyet Raporu, s. 110.

(23) 5840 sayılı Kanun, m. 5/4.

(24) 3071 sayılı Kanun, m. 6.

İDARİ HAK ARAMA MEKANİZMALARI

B

ireylerin idare organı bünyesinde idari hak aramalarını temin eden hukuki düzenleme, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 74'üncü maddesinde öngörülmüştür. İlgili madde ile bireylerin kendileri ya da kamu ile ilgili istek ve şikâyetleri hususunda yazılı olarak başvuru yapabilecekleri belirtilmektedir.

Bu kapsamda, vatandaşların hak ihlaline uğramaları halinde başvurabilecekleri pek çok idari kurum ve kuruluş bulunmaktadır.

2.1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)²⁵

TİHEK, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere kurulmuştur.²⁶

Bu kapsamda;

- İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak,
- İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele konularında kitle iletişim araçlarını da kullanarak bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunda duyarlılığı geliştirmek,
- İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek,
- Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek,
- Ayrımcılık yasağı ihlalleri nedeniyle mağdur olduğu iddiasıyla Kuruma başvuranlara mağduriyetlerinin giderilmesi için kullanabilecekleri idari ve hukuki süreçler konusunda yol göstermek ve başvurularını takip etmelerini sağlamak amacıyla yardımcı olmak,
- İşkence ve kötü muamele ile mücadele etmek ve bu konuda çalışmalar yapmak,
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak,

(25) Bkz. www.tih.gov.tr

(26) 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 29690, 20 Nisan 2016, m. 1.

- Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek,
- Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulunduğu yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek, bu ziyaretlere ilişkin raporları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek, Kurulca gerekli görülmesi durumunda kamuoyuna açıklamak, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek. 6701 sayılı Kanun'da TİHEK'in görevleri olarak belirtilmiştir.²⁷

TİHEK'e ayrımcılık yasağı ve Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) kapsamında başvuru yapılabilir. Başvurulardan herhangi bir ücret alınmamaktadır. Dava açma süresi içinde Kuruma yapılan başvurular işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurmaktadır.²⁸

6701 sayılı Kanun ile ayrımcılık yasağı kapsamında hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik, yaş temellerine dayalı olarak kişilere farklı muamele edilmesi veya kişilerin dezavantajlı konuma sokulması yasaklanmıştır.²⁹ Ayrımcılık yasağı kapsamına eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetler, taşınır ve taşınmazların edinilmesi veya kiralanması ya da bunlar hakkında bilgi alınması, dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine üye olma, organlarına seçilme, üyelik imkânlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma ile istihdam ve serbest meslek girmektedir.³⁰

Kuruma başvuru yapılmadan önce 6701 sayılı Kanun'a aykırı olduğu iddia edilen uygulamanın düzeltilmesi ilgili taraftan talep edilmelidir, bu talebin reddedilmesi veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi hâlinde Kuruma başvuru yapılabilir.³¹

(27) 6701 sayılı Kanun, m. 9.

(28) 6701 sayılı Kanun, m. 17.

(29) 6701 sayılı Kanun, m. 3.

(30) 6701 sayılı Kanun, m. 5, m. 6.

(31) 6701 sayılı Kanun, m. 17/2.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 5'inci maddesi kapsamına giren ayrımcılık iddialarına ilişkin başvurular, ancak ilgili Kanun ve mevzuatında belirlenen şikâyet usulleri izlendikten sonra herhangi bir yaptırım kararı alınmadığı hâllerde Kuruma yapılabilmektedir.³²

UÖM, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları veya koruma altına alındıkları yerleri düzenli olarak ziyaret eden bağımsız bir sistemdir. TİHEK, UÖM yetkisi kapsamında da başvuru kabul etmektedir.

TİHEK'e, ayrımcılık yasağı ihlalinin zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi ile ulusal önleme mekanizması kapsamında özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişiler başvuru yapabilmektedir.

Kuruma başvurular; başvuru formu ve eklerinin elden verilmesi suretiyle, Kurumun web sayfası üzerinden "Online Başvuru",³³ e-Devlet sistemi üzerinden,³⁴ posta, elektronik posta, faks yoluyla (Elektronik posta veya faks yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, on beş gün içinde Kuruma gönderilmelidir.) ve illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla yapılabilmektedir.

Başvuru, Gerçek Kişiler İçin Başvuru Formu (EK-1) veya Tüzel Kişiler İçin Başvuru Formu (EK-2) doldurulmak suretiyle yapılır.

Kurumu başvuru veya resen inceleme kapsamında yaptığı inceleme sonucunda; başvurunun, ön inceleme koşullarından herhangi birini taşıyamaması hâlinde incelenemezlik,³⁵ ön inceleme koşullarını esas incelemesi sırasında taşımadığı anlaşılan başvurularla ilgili gerekçeli kabul edilmezlik,³⁶ Kanuna aykırı olduğu iddia edilen uygulamanın düzeltilmesi ilgili taraftan talep edilmeden yapılan başvuru hakkında ilgili tarafın inceleme yapması amacıyla gönderme,³⁷ inceleme ve araştırma sonucunda başvurunun yerinde olduğu kanaatine varılması hâlinde ihlal,³⁸ ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde idari yaptırım,³⁹ başvuru konusu talebin ilgili tarafça yerine getirildiğinin Kuruma bildirilmesi hâlinde veya başvurunun uzlaş-

(32) 6701 sayılı Kanun, m. 17/5.

(33) Bkz. <https://ebasvuru.tihek.gov.tr/Giris.aspx>

(34) <https://www.turkiye.gov.tr/turkiye-insan-haklari-ve-esitlik-kurumu-e-basvuru-sayfasi-5890> (E.T. 14.04.2022)

(35) Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (TİHEK Uygulama Yönetmeliği), T. C. Resmi Gazete, 30250, 24 Kasım 2017, m. 66

(36) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 67.

(37) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 68.

(38) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 71

(39) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 69.

ma yolu ile çözüme kavuşturulduğunun anlaşılması halinde uzlaşma,⁴⁰ başvurunun yerinde olmadığı kanaatine varılması hâlinde ret ve başvurudan vazgeçilmesi, başvuru gerçek kişi ise ölümü veya tüzel kişi ise tüzel kişiliğinin sona ermesi veya inceleme ve araştırma devam ederken başvuru konusu hakkında dava açılması üzerine inceleme ve araştırmasını sonlandırması hâlinde karar verilmesine yer olmadığına kararları verilmektedir.⁴¹

Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi dikkate alınarak ihalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar idari para cezası uygulanmaktadır.⁴² Kurumun inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerekçesini belirterek istediği bilgi ve belgelerin, bu talebin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde verilmesi zorunludur. Bu kapsamda ilgili bilgi ve belgeleri vermeyenler hakkında idari para cezası⁴³ uygulanmaktadır.⁴⁴

2.2. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)⁴⁵

KDK idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.⁴⁶

Kamu kurum ve kuruluşlarının kanunları yorumlama ve uygulama şekilleri konusunda, kamu kurumlarının yönetmelikleri, tebliğleri, kararları ve uygulamaları konusunda, kamu kurum ve kuruluşlarında hizmet sunmak ile görevli olan tüm kamu

(40) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 71

(41) TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 72. ,TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 73.

(42) 6701 sayılı Kanun, m. 25. ,TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 70

(43) 6701 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "İdari yaptırımlar" başlıklı 25/6 maddesinde "Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde idari yaptırımlara ilişkin olarak 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uygulanır." ifadesi yer almaktadır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu m.17: "(7) İdari para cezaları her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanır. Bu suretle idarî para cezasının hesabında bir Türk Lirasının küsuru dikkate alınmaz. Bu fıkra hükmü, nispi nitelikteki idarî para cezaları açısından uygulanmaz." Bu kapsamda yeniden değerlendirme oranının, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 'İdari yaptırımlar' başlıklı 25. maddesinde sayılan idari para cezalarına uygulanmış hali neticesinde 2022 yılı idari para cezaları; ayrımcılık yasağı ihlali halinde ceza alt sınırı 2.673,61 TL, ceza üst sınırı 40.179,00 TL, Kurum tarafından talep edilen bilgi ve belgelerin verilmemesi halinde ceza alt sınırı 1.334,76 TL, ceza üst sınırı 5.352,36 TL'dir.

(44) 6701 sayılı Kanun, m. 19, 25. ,TİHEK Uygulama Yönetmeliği, m. 70

(45) Bkz. <https://www.ombudsman.gov.tr/>

(46) 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, T. C. Resmi Gazete, 28338, 29 Haziran 2012, m. 5.

görevlilerinin tutumları ve davranışları sonucunda menfaatin ihlal edilmesi halinde, mahkemeye gitmeden önce KDK'ya başvuru yapılabilir.⁴⁷

Kuruma başvuruda bulunulabilmesi için 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda öngörülen idari başvuru yolları ile özel kanunlarda yer alan zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmesi gereklidir. İdari başvuru yolları tüketilmeden yapılan başvurular ilgili kuruma gönderilmektedir.⁴⁸

Menfaati idare tarafından ihlal edilen her gerçek ve tüzel kişi KDK'ya başvuru yapabilmektedir.⁴⁹

Şikâyet dilekçeleri Kuruma veya Kurumun gerekli gördüğü yerlerde açtığı bürolara elden verilebileceği gibi posta, elektronik posta veya faks yoluyla da gönderilebilir. Kurum tarafından oluşturulan elektronik sistem aracılığıyla da şikâyetle bulunulabilir.⁵⁰ Ayrıca, illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla elden veya posta yoluyla başvuru yapılabilir. Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, on beş gün içinde Kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmamaktadır.⁵¹

Başvuru, Gerçek Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu (EK-3) veya Tüzel Kişiler İçin Şikâyet Başvuru Formu (EK-4) doldurulmak suretiyle yapılır.

Kurum tarafından, şikâyet başvurusuna ilişkin inceleme ve araştırma sonucunda; idari başvuru yolları tüketilmeden yapılan şikâyet başvurusu hakkında ilgili idareye gönderme, başvurunun ön inceleme şartlarından birini taşımaması hâlinde incelenemezlik, şikâyetin yerinde olmadığı kanaatine varılması hâlinde ret, şikâyet konusu talebin ilgili idare tarafından yerine getirilmesi veya şikâyetin çözüme kavuşturulduğunun taraflarca Kuruma bildirilmesi hâlinde dostane çözüm, şikâyetçi gerçek kişi ise ölümü veya tüzel kişi ise tüzel kişiliğinin sona ermesi, inceleme ve araştırma devam ederken şikâyet konusu hakkında dava açılması ve şikâyetçinin başvurusundan vazgeçmesi hallerinde karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir.⁵²

İnceleme ve araştırma sonucunda şikâyetin yerinde olduğu kanaatine varılması hâlinde ise tavsiye kararı verilmektedir. Kararda idare hakkında; hatalı davranıldığına kabulü, zararın

(47) Bkz. <https://www.ombudsman.gov.tr/BizeHangiKonulardaBasvurabilirsiniz> (E.T. 12.05.2022)

(48) 6328 sayılı Kanun m. 17/4.

(49) 6328 sayılı Kanunu m. 17.

(50) Bkz. <https://ebasvuru.ombudsman.gov.tr/>

(51) Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (KDK Uygulama Yönetmeliği), T.C. Resmi Gazete, 28601 (mükerrer), 28 Mart 2013, m.8.

(52) 28601 Sayılı Yönetmelik m.20, 33, 34.

tazmini, işlem yapılması veya eylemde bulunulması, mevzuat değişikliğinin yapılması, işlemin geri alınması, kaldırılması, değiştirilmesi veya düzeltilmesi, uygulamanın düzeltilmesi, uzlaşmaya gidilmesi ve tedbir alınması ile tavsiye kararı verebilir. Kurumu bunlar dışında da tavsiye kararı verebilmektedir.⁵³

2.3. Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK)⁵⁴

Kişisel verilerin işlenmesi bakımından özel hayatın gizliliği esas olmak üzere hak ve özgürlüklerin korunması ve kişisel verileri işleyen kişilerin sorumluluklarının düzenlenmesi kapsamında KVKK oluşturulmuştur.

İlgililer tarafından öncelikle, yazılı ya da Kurulun uygun göreceği başka bir yöntem ile veri sorumlusuna başvurularak; kendileriyle ilgili bir kişisel verinin işlenip işlenmediği ve işlenmişse bunların talep edilmesi mümkün olmakla birlikte; kişisel verilerin düzeltilmesi, silinmesi, yok edilmesi ve üçüncü kişilere bildirilmesi ile zararların giderilmesi de veri sorumlusundan istenilebilmektedir.⁵⁵

İlgililer tarafından, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin taleplerde öncelikle veri sorumlusuna başvuru yapılmaktadır. Talebi alan veri sorumlusu tarafından; ilgiliden herhangi bir ücret alınmadan veya ücret alınması gerekiyorsa Kurulca belirlenen tarife esas alınarak ücretin alınması suretiyle, en kısa sürede ve en geç otuz gün içinde talep incelenerek sonuç hakkında ilgili kişiye bildirim yapılmaktadır.

İlgililer tarafından veri sorumlusuna yapılan başvurunun reddedilmesi veya verilen cevabın yetersiz görülmesi ya da otuz gün içinde herhangi bir cevap alınmamış olması halinde, ilgililerin Kurula şikâyet yoluna gidebilmesi mümkündür.

İlgililerin şikâyetinde bulunması için söz konusu süre, veri sorumlusunun cevabını öğrendiği tarihten itibaren otuz ve her halde başvuru tarihinden itibaren altmış gündür. Kurulun şikâyet üzerine inceleme yapması mümkün olmakla birlikte; Kurul tarafından ihlal iddiasının öğrenilmesi halinde görev alanına giren konulara ilişkin olmak üzere sen de inceleme yapabilmektedir.

Kurul tarafından şikâyet konusuna dair altmış gün içerisinde herhangi bir cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılmaktadır. Böylece, şikâyet tarihinden itibaren altmış günlük sürenin sona ermesiyle idari yargıda dava açma süresinin başlaması söz konusu

(53) KDK Uygulama Yönetmeliği, m. 32.

(54) Bkz. <https://www.kvkk.gov.tr/>

(55) Bkz. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/2062/Basvuru-Hakki> (E.T.11.04.2022)

olmaktadır. Söz konusu altmış günlük süre Kurulun resen yapacağı incelemeler için geçerli olmamaktadır.

Kurul şikâyet üzerine veya resen yapacağı incelemelerin neticesinde, mevzuat maddelerinin ihlaline karar verirse, hukuka aykırılıkların veri sorumlusu tarafından giderilmesine karar vermekte ve kararı ilgili kişilere tebliğ etmektedir. Karar tebliğ tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde yerine getirilmektedir. Kurul tarafından alınan kararlara karşı idari yargı yoluna başvurulması mümkündür.⁵⁶

2.4. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK)⁵⁷

Bilgi edinme hakkı, demokratik yönetim ve şeffaflık ilkelerinin kamu yönetiminde gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesinde mihenk taşı durumundadır. Devlet ile bireyler arasındaki iletişim kanallarının bilgi edinme hakkı vasıtasıyla açık tutulması, devletle bireyler arasındaki mesafenin azalmasını ve güven duygusunun güçlenmesini sağlayarak bireylerin devlet yönetimine yabancılaşmasına engel olurken yolsuzlukla mücadele de önemli bir rol oynar. Böylece alınan kararları denetleme ve karar alma mekanizmasında etkili olma imkânına sahip bireylerin nazarında, idarenin iş ve eylemleri meşruiyet kazanır.⁵⁸

"Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu" 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde 12.11.2019 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır.

4982 sayılı Kanun'da belirtilen süreler içinde, kurum ve kuruluşlar tarafından bilgi edinme talebine olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap alınamayan başvuru, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca 30 gün geçmesiyle reddedilmiş sayılır. Bu durumda başvurusu reddedilmiş sayılan başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce dava açma süresinin başladığı tarihten itibaren 15 gün içinde Kurula yazılı olarak itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını 30 iş günü içinde verir. Kurula itiraz, başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurur.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bilgi edinme hakkından yararlanırlar. Bu kapsamdaki başvurular Türkçe ola-

(56) Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Başvuru ve Şikâyet Hakkı, s.5. www.kvkk.gov.tr. (E.T.12.04.2022).

(57) Bkz. <https://bedk.adalet.gov.tr/>

(58) Bkz. <https://bedk.adalet.gov.tr/>

rak yapılır. Karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunan ülkeler Dışişleri Bakanlığınca Resmî Gazete' de ilan edilir.

Başvuru sahiplerinin Kurula başvurularını yazılı olarak ve posta yolu ile yapmaları ve itiraz dilekçelerine itiraz edilen Kuruma yapılmış bilgi edinme başvurusuna dair dilekçe sureti ile olması durumunda söz konusu Kurumdan gelmiş cevabi yazı suretinin eklenmesi gerekmektedir. Elektronik posta ya da faks yoluyla yapılan başvurular ile gerekli evrak suretleri eklenmemiş başvurular işleme konulmamaktadır. Gerekli hallerde başvuru sahibine ulaşılabilmesi amacıyla itiraz dilekçelerinde telefon numaralarına yer verilmesinde fayda bulunmaktadır. (EK-5)⁵⁹

2.5. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)⁶⁰

CİMER, Anayasa tarafından güvence altına alınan dilekçe hakkı ve bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştırmak için oluşturulmuş bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığının sorumluluğunda yürütülmekte olan CİMER, dilekçe hakkı ve bilgi edinme hakkının kullanımı için oluşturulan elektronik bir kamu hizmet aracıdır.⁶¹ CİMER ile amaçlanan, ülke genelinden İletişim Başkanlığına yapılacak başvuruların kabulü, gereğinin yapılması için süratle ilgili kamu kuruluşuna gönderilmesi, başvurulara en kısa sürede cevap verilmesi, gecikme halinde birimlerin uyarılması, bütün bu işlemlerin bir otomasyon sistemi içinde yürütülmesi, istatistiksel raporların alınması ve tüm sürecin merkezden denetlenebilmesidir. Aynı zamanda CİMER, vatandaşlardan gelen geri bildirimlerin ölçülmesi ile birlikte halkla ilişkiler kavramının önemini tüm kamu teşkilatına yaymayı amaçlamaktadır.⁶²

CİMER, Devletin yasama-yürütme-yargı organlarından yalnızca yürütme (idare-kamu yönetimi) kısmını kapsamaktadır. Cumhurbaşkanlığı Merkez Teşkilatı, Cumhurbaşkanlığı Ofisleri, kurullar ve bağlı başkanlıklar, Bakanlıklar, Valilikler, Cumhuriyet Başsavcılıkları, Kaymakamlıklar, Üniversiteler, bağlı, ilgili ve ilişkili kurum ve kuruluşlar, Büyükşehir Belediyeleri, İl ve İlçe Belediyeleri, İl Özel İdareleri CİMER'in kapsamındadır. Bununla birlikte, mahkemeler, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kamu Denetçiliği Kurumu, Yüksek Seçim Kurulu, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay CİMER kapsamında bulunmamaktadır.⁶³

(59) Örnek başvuru formu için Bkz.: <https://bedk.adalet.gov.tr/SayfaDetay/kurula-basvuru> (E.T.12.04.2022).

(60) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/>

(61) Bkz. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/sikca-sorulan-sorular> (E.T. 25.05.2022)

(62) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf> (E.T. 20.05.2022)

(63) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf> (E.T. 20.05.2022)

CİMER'e Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, uluslararası sözleşmeler uyarınca karşılıklılık esas çerçevesinde yabancılar ve özel hukuk tüzel kişileri başvuru yapabilmektedir. CİMER'e yapılan başvurular "Türkçe" yazılmalıdır. Başvurunun yabancı bir dilde yapılması halinde Türkçe tercüme hali istenmektedir.

CİMER'e başvurular; "online başvuru",⁶⁴ e-Devlet sistemi üzerinden,⁶⁵ telefon, mektup-faks ve şahsen müracaat yolu ile yapılabilmektedir. CİMER'e elektronik ortamda ve telefon yolu ile günlük bir adet başvuru yapılabilmektedir.

CİMER sistemi üzerinden yapılan başvurular, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 3071 Sayılı Dilekçe Hakkı Kanunu ve 2006/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi'ne göre incelenmektedir. İnternet üzerinden CİMER'e yapılan başvurular, başvuru sahibi tarafından doğrudan ilgili kamu kurumuna "CİMER Otomasyon" ile gönderilebilmektedir. Bu başvurular İletişim Başkanlığının ön değerlendirmesinden geçmemektedir. Doğrudan kamu kurumuna gönderilmeyen tüm başvurular ise İletişim Başkanlığı tarafından ön değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Belli bir konuyu ihtiva etmeyen, mevzuat kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olmayan, mükerrer başvuru niteliğinde olan, başvuruda yeterli bilgiye yer verilmeyen veya anlaşılamayan başvurular herhangi bir kuruma sevk edilmez ve bu başvurular İletişim Başkanlığı tarafından cevaplandırılarak başvurunun işleme alınmama sebebi başvuru sahibine belirtilir.⁶⁶

Diğer kurumların başvuru alma sistemleri ile kıyaslandığında CİMER'in en büyük avantajı, her türlü konuda CİMER'e yapılan başvuruların politika oluşturulması için yetkili makamlara analiz ve rapor olarak sunulabilmesidir. CİMER'e yapılan başvuruların merkezden ve politika yapıcılara en yakın yerden değerlendirilmesi, CİMER'in en önemli özelliği olarak öne çıkmaktadır.⁶⁷

2.6. Kolluk Gözetim Komisyonu⁶⁸

Kolluk Gözetim Komisyonu, kolluk şikâyet sisteminin daha etkili ve hızlı işlenmesini sağlamak, saydamlığını ve güvenilirliğini geliştirmek üzere; Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilâtında görev yapan

(64) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/>

(65) Bkz. <https://www.turkiye.gov.tr/cumhurbaskanligi-iletisim-merkezi>

(66) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf> (E.T. 20.05.2022)

(67) Bkz. <https://www.cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf> (E.T. 20.05.2022)

(68) Bkz. <https://www.kollukgozetim.gov.tr/>

kolluk personelinin işledikleri iddia edilen suçlardan veya disiplin cezasını gerektiren eylem, tutum veya davranışlarından dolayı idari merciler tarafından yapılan ya da yapılması gereken iş ve işlemler ile kolluk görevlileri hakkındaki memnuniyet bildirimlerinin merkezi bir sistemde kayıt altına alınması ve izlenmesi amacıyla kurulmuştur.⁶⁹

6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik kapsamında kolluk görevlileri hakkında yapılan şikâyetler ve memnuniyet bildirimleri kolluk birimlerine yazılı veya sözlü olarak doğrudan yapılabileceği gibi telefon, mektup, faks, elektronik posta, çevrimiçi form aracılığıyla da yapılabilmektedir.

Kolluk görevlilerinin disiplin cezasını gerektiren eylem, tutum veya davranışlarıyla ilgili ihbar ve şikâyetlerin Komisyona intikal etmesi veya Komisyon tarafından resen öğrenilmesi üzerine Komisyon, Kurul Başkanlığından söz konusu ihbar veya şikâyetlerin öğrenildiği tarihten itibaren 30 gün içinde disiplin soruşturması açılmasını isteyebilir. Bu istem üzerine Kurul Başkanlığınca genel disiplin hükümlerine göre işlem yapılır.⁷⁰

2.7. Jandarma İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi (JİHİDEM)⁷¹

Jandarma sorumluluk bölgesinde veya jandarmayla ilişkili olarak, görevlerin icrası esnasında meydana gelebilecek insan hakları ihlalleri iddialarıyla ilgili şikâyet ve müracaatları belli bir sisteme göre kabul etmek, bu iddiaları araştırmak, iddiaların doğruluğu halinde hukuki çerçevede adli ve idari soruşturma yapılmasını başlatmak, yapılan işlemlerle ilgili gelişmelerden ve sonucundan başvuru sahibine bilgi vermek ve bu çalışmaların kamuoyuna açıklanmasını sağlamak amacıyla JİHİDEM kurulmuştur.⁷²

JİHİDEM'e insan hakları ihlaline maruz kalan herkes kendi adına başvuru yapabileceği gibi üçüncü kişiler adına da başvuru yapılabilir. Jandarma Genel Komutanlığına, ad ve soyad, T.C kimlik numarası, imza, oturma yeri veya iş adresi belirtilerek; şahsen, telefon, mektup, dilekçe, internet yoluyla veya ikamet edilen ilin İl Jandarma Komutanlığına şahsen, dilekçe veya telefonla başvurulabilmektedir.⁷³

(69) 6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun'un Uygulanmasına Dair Yönetmelik (Kolluk Gözetim Komisyonu Yönetmeliği), T.C. Resmi Gazete, 30855, 07 Ağustos 2019, m. 1.

(70) Kolluk Gözetim Komisyonu Yönetmeliği, m. 13.

(71) Bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/diab/jandarma-genel-komutanligii>

(72) Bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/diab/jandarma-genel-komutanligii>

(73) Bkz. <https://www.jandarma.gov.tr/basvuru-yollari> (E.T. 12.04.2022)

2.8. Hasta Hakları Kurulları

Hasta hakları kavramı, hastaların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları aşamasında, kendilerine insanca muamele edilmesini ve insan haklarının korunmasını talep edebilecekleri bir güvence mekanizmasına dikkat çekmektedir.

Temel insan haklarının sağlık hizmetleri sahasındaki yansımaları olan ve başta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, diğer mevzuatta ve milletlerarası hukuki metinlerde kabul edilen hasta haklarını somut olarak göstermek ve sağlık hizmeti verilen bütün kurum ve kuruluşlarda ve sağlık kurum ve kuruluşları dışında sağlık hizmeti verilen hallerde, insan haysiyetine yakışır şekilde herkesin hasta haklarından faydalanabilmesine, hak ihlallerinden korunabilmesine ve gerektiğinde hukuki korunma yollarını fiilen kullanabilmesine dair usul ve esasları düzenlemek amacı ile "Hasta Hakları Yönetmeliği" yayımlanmıştır.⁷⁴

Yönetmelik'e göre hasta hakları uygulamalarının yürütülmesi amacıyla sağlık kurum ve kuruluşları bünyesinde hasta hakları birimleri oluşturulacaktır. İl sağlık müdürlüğü; üniversite hastaneleri, özel sağlık kurum ve kuruluşları, kamu hastaneleri, ağız dış sağlığı merkezleri, aile sağlığı merkezleri ve toplum sağlığı merkezlerinden gelen başvuruları değerlendirmek, karara bağlamak, öneri sunmak ve düzeltici işlemleri belirlemek üzere Hasta Hakları Kurulu oluşturulacaktır.

Hasta haklarının ihlali halinde, personeli istihdam eden kurum ve kuruluş aleyhine maddi veya manevi veyahut hem maddi ve hem de manevi tazminat davası açılabilir.

Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılında Hasta Hakları Yönetmeliğine dayanarak yayımladığı 2014/32 No'lu Genelge'ye göre hastanelerde hasta hakları başvurularının kabul edildiği; Hasta İletişim Birimleri, hastaların kolayca erişebileceği bir yerde konumlandırılır; birim sorumlusu da sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi hastalara psiko-sosyal destek verebilecek meslek elemanları arasından seçilir. Başvurular, birime doğrudan veya internet aracılığı ile ulaşabilmektedir.

Birime bizzat yapılan başvurular yerinde çözülemezse, hastanın başvurusu yazılı olarak alınmakta ve bu yazılı başvuruya karşılık hastanın kişisel bilgileri gizli tutularak ilgili personelden konuyla ilgili bilgi istenmekte olup personelden yedi gün içinde bilgi talebine yanıt vermesi beklenmektedir. Toplanan bu bilgiler, o ildeki her bir bölge için İl Müdürlüğü'nün atamış olduğu ve en geç on beş günde bir sağlık müdürlüklerinde toplanan Hasta Hakları Kurulunda görüşülerek duruma ilgili hak ihlali olup olmadığı oylama ile değerlendirilir.

(74) Hasta Hakları Yönetmeliği, T. C. Resmi Gazete, 23420, 01.08.1998.

Kurul, gelen başvuru dosyalarını değerlendirerek hasta hakları mevzuatı çerçevesinde kesin bir karara bağlar. Başvurunun birim tarafından alınmasından sonra karar verme süresi 15 iş günüdür. Hasta Hakları Kurulu, başvuruyu değerlendirdiği günden itibaren 30 gün içinde taraflara (şikâyet edilen personele ve hastaya) sonuç ile ilgili yazılı bilgi verir. Tarafların karara itiraz süresi, karar tebliği veya gönderim tarihinden itibaren 10 gündür. Kurul tarafından incelenerek, hasta hakları ihlali olduğuna karar verilen dosyalar incelenmesi için hastane idaresine iletilir. Hastane idaresi, Kurul kararı ve Kurulun düzeltici işlem önerisi doğrultusunda personele yaptırım uygulayabileceği gibi, atayacağı incelemecilere de hak ihlali olup olmadığını ve ne tür bir yaptırım uygulayabileceğini danışabilir.⁷⁵

2.9. İçişleri Bakanlığı Bünyesindeki Hak Arama Mekanizmaları

2.9.1. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

Toplum ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincinin geliştirilmesi, insan haklarının korunması, ihlal iddialarının incelenmesi ve araştırılması, hak ve özgürlüklerin önündeki engeller ile bu engellerin nedenlerinin incelenmesi, araştırılması ve çözülmesi amaçlarıyla; 2000 yılında illerde "İl İnsan Hakları Kurulları" ve ilçelerde "İlçe İnsan Hakları Kurulları" kurulmuştur.⁷⁶

İl ve ilçelerde yetkili idarelerce gündeme getirilen konuların değerlendirilmesi, insan hakları ihlal iddialarının incelenmesi, insan haklarının korunması, hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılması ve bu engellerin incelenerek çözüm önerilerinde bulunulması Kurulların görevleri arasında yer almaktadır.

Kurullara başvurular dilekçe, telefon, elektronik posta, şehrin farklı bölgelerine konulan insan hakları başvuru kutuları veya sözlü olarak yapılabilmektedir. Elektronik posta ve insan hakları başvuru kutuları ile yapılan başvurular en kısa süre içerisinde açılmakta ve başvuru sahibinden bilgi/belge talebinde bulunulmaktadır.

İl ve İlçe Kurullarına yapılan başvurular kurul gündemine alınmakta ve konularına göre kanunlarda belirtilen zamanaşımı süreleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Kurul tarafından alınan kararlar ile yapılan işlemler başvuru sahibine otuz gün içinde bildirilmektedir.⁷⁷

(75) Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2014/32 No'lu Genelge.

(76) İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik (İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Yönetmeliği), T.C. Resmi Gazete, 25298, 23 Kasım 2003, m.1.

(77) İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Yönetmeliği, m.18.

2.9.2. Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme Bürosu⁷⁸

İçişleri Bakanlığı bünyesinde yer alan bir diğer kuruluş olan Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı İnsan Hakları İhlallerini İnceleme Bürosuna mektup ve dilekçe ile başvuru mümkündür. Büro kendilerine iletilen dilekçeleri ilgili mercilere göndermektedir.⁷⁹

Büro, 6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik çerçevesinde faaliyet göstermek olup, kolluk görevlilerinin işledikleri iddia edilen suçlar ile disiplin cezasını gerektiren eylem, tutum ve davranışlar sebebiyle meydana gelen olay ve olgular kapsamında faaliyet göstermektedir.⁸⁰

2.9.3. Emniyet Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı İnsan Hakları Şube Müdürlüğü⁸¹

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi, çocuk ve kadın haklarının geliştirilmesi, toplumla olan ilişkilerin güçlendirilmesi gibi amaçlara haiz olan ve önceden İnsan Hakları Faaliyetleri Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığınca yürütülen insan hakları faaliyetleri, 26.10.2010 tarihli Bakanlık onayı çerçevesinde Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığınca yürütülmektedir.

Ortak yürütülen insan hakları çalışmalarını koordine etmek, insan hakları ile ilgili bilgi talepleri hususunda kurumsal görüş oluşturarak ilgiye iletmek, yayınlanan insan hakları raporlarıyla ilgili çalışmalar yapmak, İşkenceye Karşı Komite raporlarına ilişkin kurumsal görüş hazırlayıp iletmek, güncel olarak insan hakları ile ilgili faaliyetleri kaydetmek, insan hakları açısından gerçekleştirilen proje ve eğitimlere katılım amacıyla teşkilat çalışmaları koordine etmek, insan hakları alanında düzenlenen hizmet içi eğitim programını hazırlamak ve eğitim faaliyetlerini koordine etmek, işbirliği kapsamında çalıştay, seminer vb. düzenlemek, insan hakları alanında gerçekleştirilen her türlü faaliyetlerde teşkilatı temsil etmek görevleri arasında yer almaktadır.

Teşkilat, çalışmalarını; kadın hakları, çocuk hakları, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konularında yoğunlaştırmıştır.⁸²

Şube Müdürlüğüne Başvuru, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yer alan İnsan Hakları Başvuru Formunun⁸³ doldurulması suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Bu halde, başvuru; öncelikle Medya Halkla İlişkiler ve Protokol Daire Başkanlığına, ardından söz konusu Başkanlık tarafından Müdürlüğün bünyesinde bulunan ilgili birimlere aktarılmaktadır. Ayrıca, e-posta aracılığıyla veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından gönderilen başvurular da yine Müdürlük bünyesindeki ilgili birimlere aktarılarak incelenmektedir.

(78) Bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/insan-haklari-ihlalleri> (E.T. 12.04.2022)

(79) Bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/insan-haklari-ihlalleri> (E.T.12.04.2022)

(80) Kolluk Gözetim Komisyonu Yönetmeliği, m. 11.

(81) Bkz. <https://www.egm.gov.tr/disiliskiler/ihsb> (E.T. 19.03.2022)

(82) Bkz. <https://www.egm.gov.tr/disiliskiler/ihsb> (E.T.19.03.2022)

(83) Bkz. <https://onlineislemler.egm.gov.tr/Sayfalar/insanhaklaribasvuru.aspx>

YARGISAL HAK ARAMA MEKANİZMALARI

T

emel hak ve hürriyetleri ihlal edilen bireyler yargısal başvuru yollarını da kullanabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 36'ncı maddesi gereği; "*Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önüne davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" Yargısal başvuru yolu, yargı kararlarının bağlayıcı olması sebebiyle etkili bir başvuru yoludur.

İnsan haklarının korunması amacıyla başvurulacak yargısal başvuru yolları anayasa yargısı, idari yargı ve adli yargı olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

3.1. Anayasa Yargısı⁸⁴

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu Anayasa'nın 146'ncı maddesinde düzenlenmektedir. Anayasa'nın 148'inci maddesinde Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri sayılmıştır. Anayasa Mahkemesi normların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek, Anayasa'da belirtilen kişileri Yüce Divan sıfatıyla yargılamak, siyasi partilerin kapatılması davalarını incelemek, siyasi partilerin mali denetimini yapmak, siyasi partilerin ihtar istemlerini karara bağlamak, yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararlarını denetlemek, milletvekilliğinin düşmesi kararlarını denetlemek, Uyuşmazlık Mahkemesine başkan seçmek ve bireysel başvuruları karar bağlamak ile görevlidir. Rehberin amacıyla uyumlu olarak bu çalışmada Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruları karar bağlama görevi üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Bireysel Başvuru Usulü

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru resmi internet sitesinde yer alan formun doldurulması suretiyle yapılmaktadır. (EK-6)⁸⁵ Form kullanılmaksızın veya formda yer alan bilgileri içermeksizin yapılan başvurular için başvurucuya eksiklikleri tamamlamak üzere on beş gün süre verilmektedir.⁸⁶

Anayasa Mahkemesine başvuru, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemişse öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılmaktadır.⁸⁷ Başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren 15 gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir.⁸⁸ Adli tatil döneminde Anayasa

(84) Bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/>

(85) Bireysel Başvuru Formu için Bkz: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/bireysel-basvuru-elektronik-formu/>, E.T. 04.04.2022.

(86) Anayasa Mahkemesi İktüzüğü, T.C. Resmi Gazete, 28351, 12 Temmuz 2012, m. 66.

(87) Anayasa Mahkemesi İktüzüğü, m. 67.

(88) Anayasa Mahkemesi İktüzüğü, m.64.

Mahkemesi çalışmalarına devam etmektedir. Bireysel başvuru süresinin son gününün resmi tatile denk gelmesi durumunda bireysel başvurunun bu günü izleyen ilk iş günü sonuna kadar yapılması gerekmektedir.

Başvuru formunda yer alması gereken bilgiler aşağıdaki şekildedir:⁸⁹

- Başvurucunun T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, anne adı, baba adı, doğum tarihi, cinsiyeti, uyuğu, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi
- Başvurucunun tüzel kişi olması hâlinde; Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası, unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin adı, soyadı ve T.C. kimlik numarası, MERSİS numarasının bulunmaması hâlinde tüzel kişinin vergi numarası veya kayıtlı olduğu sicil ve numarası ile varsa telefon numaraları ve kayıtlı elektronik posta adresi.
- Başvurunun, avukat vasıtasıyla yapılması hâlinde; avukatın adı, soyadı, kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi. Başvurunun, avukat olmayan kanuni temsilci vasıtasıyla yapılması hâlinde; kanuni temsilcinin T.C. kimlik numarası, adı, soyadı, anne adı, baba adı, doğum tarihi, uyuğu, yazışma adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.
- Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmaline dair olayların tarih sırasına göre özeti.
- Bireysel başvuru kapsamındaki güncel ve kişisel haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlu açıklamalar.
- İhlal edildiği iddia edilen temel haklara ilişkin açıklamaların birbirleriyle ilişkilendirilerek ayrı ayrı yapılması gerekmektedir.
- Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların tarih sırasına göre yazılması.
- Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih.
- Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar.
- Başvurucunun talepleri.
- Başvurucunun mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası.
- Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri.
- Kısa mesaj (SMS) veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği.
- Başvurucunun veya avukatının ya da kanuni temsilcisinin imzası.
- Varsa tedbir talebi ve bunun gerekçeleri.

Başvuru formuna aşağıdaki belgelerin ya da onaylı örneklerinin eklenmesi zorunludur⁹⁰:

(89) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m. 59.

(90) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m.59/3.

- *Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvurucuyu temsile yetkili olduğuna dair mevzuata uygun belge.*
- *Harcın ödendiğine dair belge.*
- *Başvuru bizzat yapılmış ise başvurucunun kimliğini tespiti yarar resmî belgenin onaylı örneği.*
- *Tüzel kişi adına kanuni temsilcinin başvurusu hâlinde, başvuru tarihi itibarıyla temsile yetkili olduğunu gösteren resmî belgenin onaylı örneği.*
- *Nihai karar ya da işlemi öğrenme tarihini gösteren belge.*
- *Başvuruda ileri sürülen hak ihlali iddialarını temellendirecek belgelerin onaylı örnekleri.*
- *Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler.*
- *Olağan ve olağanüstü kanun yolu başvuru dilekçelerinin onaylı örnekleri.*
- *Başvuru süresinde yapılamamışsa varsa mazereti ispatlayan belgeler.*
- *Adli yardım talebi varsa başvurucunun yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeler ile mevzuatta adli yardım talebinde bulunabilmek için öngörülen diğer belgeler.*

Yukarıda belirtilen belgelerin onaylı örnekleri, mevzuat gereği suret çıkarma yetkisi bulunan kişi ve makamlarca başvuru formuna eklenir. Başvuru formunda yer alan bilgilerin okunaklı ve özlü olması gerekmektedir. Başvuru formunun ekler hariç on sayfayı geçmemesi ve başvuru formu ile ekleri için bir dizi pusulası hazırlanması gerekmektedir.⁹¹ Şekli hususlar Anayasa Mahkemesi tarafından başvurunun ilk inceleme aşamasında önem arz etmektedir.

Bireysel başvuru doğrudan veya mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikleri aracılığıyla yapılabilmektedir. Anayasa Mahkemesine doğrudan yapılamayan başvurular mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikleri aracılığıyla yapıldığı durumlarda başvuru yapılan makam yalnızca başvuru formunu ve harç makbuzunu, avukat ile temsil durumunda vekâletnameyi inceleyebilmektedir. Başvuru formu teslim edildiğinde alındı belgesi verilir; bu tarih başvurunun yapıldığı tarih olarak belirlenir.⁹² Mahkemeler aracılığıyla yapılan başvurunun herhangi bir mahkemeye verilmesi mümkündür. Herhangi bir infaz kurumundan hükümlü veya tutuklu bulunan kişiler buldukları infaz kurumu müdürlüğü aracılığıyla bireysel başvuruda bulunabilir.

Anayasa Mahkemesine yapılan başvurularda haklı gerekçenin açıklanması halinde başvurucu isminin gizli tutulmasını talep edebilir. Fakat bu talep ile birlikte gerekçelere ilişkin belgelerin de sunulması gerekmektedir.⁹³

(91) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m.60.

(92) Hakimler Savcılar Kurulu'nun 21.09.2012 tarihli yazısı: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/e51170a-c-0c5b-4ec1-a2be-c74152116f52.pdf>, E.T. 04.04.2022.

(93) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m.59/2-i.

Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular harca tabidir. Başvuru formuna harcın ödendiğine dair belgelerin eklenmesi zorunludur.⁹⁴ 2022 yılı itibarı ile harç miktarı 664,10 TL'dir. Başvuru harcının ödenmesinin mümkün olmadığı durumda adli yardım talebinde bulunulması mümkündür. Bu durum, adli yardımdan yararlanabilecek durumda olduğunu gösterir belgelerle başvuru formunun "Sonuç ve Talepler" kısmında talep belirtilmelidir.⁹⁵ Yabancı başvurular karşılıklılık ilkesi göz önünde bulundurularak adli yardımdan faydalanabilecektir.

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular Bireysel Başvuru Bürosu tarafından ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu aşamada başvurular şekli eksiklikler ve süre yönünden incelenmektedir. Bireysel Başvuru Bürosu ve Komisyonlar⁹⁶ tarafından yapılan incelemede eksiklikleri bulunmayan başvuruların esas incelemesine geçilmektedir. Anayasa Mahkemesi esas incelemesi sonucunda hakkın ihlal edilip edilmediği yönünde karar vermektedir. İhlal kararı verildiği durumda karar, ilgili mahkemeye gönderilerek sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla yeniden yargılama yapılmasına karar verilebilir veya yeniden yargılama yapılmasına hukuki yarar bulunmadığı hallerde maddi ve manevi tazminat ödenmesine karar verilebilmektedir.⁹⁷

3.2. İdari Yargıya Başvuru Yolu

Anayasa'nın 125'inci maddesinde idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu ve kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü bulunduğu hükme bağlanmıştır. İdarenin eylem ve işlemleri sebebiyle hakkı ihlal edilen kişiler idari yargı yoluna başvurabilmektedir. Genel idari yargı sisteminde ilk derece mahkemesi olarak idare ve vergi mahkemeleri yer almaktadır. İlk derece mahkemeleri kararlarına karşı istinaf yolu açık olan bölge idare mahkemeleri ve temyiz mercii olarak Danıştay olmak üzere üç dereceli bir idari yargı sistemi bulunmaktadır.

3.3. Adli Yargıya Başvuru Yolu

Adli yargı özel hukuk ve ceza hukuku alanını kapsamaktadır. Bu alanlarda hakkı ihlal edilen kişiler görevli ve yetkili adliye mahkemesine başvurabilmektedir. Adli yargı ceza yargısı ve medeni yargı olarak ikiye ayrılmakta; ceza yargısı ceza mahkemelerinin faaliyetlerini, medeni yargı ise hukuk mahkemelerinin özel hukuk alanındaki faaliyetlerini ifade etmektedir.

(94) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m.59/3.

(95) Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, m.59.

(96) Komisyonlar tarafından kabul edilebilirlik incelemesi yapılmaktadır. Başvuru yollarının tüketilmiş olması, bireysel başvurunun süresinde yapılmış olması, Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisi, Anayasa Mahkemesinin kişi bakımından yetkisi, Anayasa Mahkemesinin konu bakımından yetkisi, Anayasa Mahkemesinin yer bakımından yetkisi, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun bulunması, başvurunun önem taşıması Komisyonlar tarafından değerlendirilen kabul edilebilirlik kriterleridir.

(97) 6216 sayılı 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 27894, 3.4.2011, m.50.

EKLER

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
GERÇEK KİŞİLER İÇİN BAŞVURU FORMU

Başvurucunun	
Adı-Soyadı	
Vatandaşlık Kimlik No	
Pasaport No-Kimlik No- Uyruğu (Yabancılar için)	
Adresi	
Telefon No	
Faks No	
E-Posta	
Varsa Kanunî temsilcisi veya vekilinin	
Adı-Soyadı	
Vatandaşlık Kimlik No	
Pasaport No-Kimlik No- Uyruğu (Yabancılar için)	
Adresi	
Telefon No	
Faks No	
E-Posta	
1. Hakkında başvuru yapılan idare/taf	
2. İlgili idareye/tarafa başvuru tarihi, idarenin/tafın cevap tarihi ve varsa idarenin/tafın bununla ilgili bilgi ve belgeleri	
3. Başvuru konusuna ilişkin daha önce görülüp sonuçlandırılan veya görülmekte olan dava bulunup bulunmadığı	
4. Başvuru konusu	
5. Talep	
Tarih-imza	

*Başvuru konusuna ilişkin her türlü belge başvuru formuna eklenir.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
TÜZEL KİŞİLER İÇİN BAŞVURU FORMU

Başvurucunun	
Unvanı	
Adresi	
Telefon No	
Faks No	
E-Posta	
Varsa Elektronik tebligat adresi	
Merkezi tüzel kişilik numarası	
Yetkili kişi veya vekilinin	
Vatandaşlık Kimlik No	
Adı-Soyadı	
Unvanı	
Pasaport No-Kimlik No-Uyruğu (Yabancılar için)	
Adresi	
Telefon No	
Faks No	
E-Posta	
1. Hakkında başvuru yapılan idare/taf	
2. İlgili idareye/tarafa başvuru tarihi, idarenin/tafaın cevap tarihi ve varsa idarenin/tafaın bununla ilgili bilgi ve belgeleri	
3. Başvuru konusuna ilişkin daha önce görülüp sonuçlandırılan veya görülmekte olan dava bulunup bulunmadığı	
4. Başvuru konusu	
5. Talep	
Tarih-imza	

*Başvuru konusuna ilişkin her türlü belge başvuru formuna eklenir.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
 GERÇEK KİŞİLER İÇİN ŞİKÂYET BAŞVURU FORMU

Şikâyetçinin			
T.C. Kimlik No			
Doğum Tarihi			
Adı-Soyadı			
Pasaport No-Kimlik No-Uyruğu (Yabancılar için)			
Adresi	Mahalle:		
	Cadde:		
	Sokak:	Kapı No:	Daire No:
	İl:	İlçe:	
Cep No			
Faks No			
E-Posta			
Kanunî temsilcisi veya vekilinin			
T.C. Kimlik No			
Adı-Soyadı			
Pasaport No-Kimlik No-Uyruğu (Yabancılar için)			
Adresi	Mahalle:		
	Cadde:		
	Sokak:	Kapı No:	Daire No:
	İl:	İlçe:	
Cep No			
Faks No			
E-Posta			
1. Şikâyet edilen idare			
2. İlgili idareye başvuru tarihi, idarenin cevap tarihi ve varsa idarenin bununla ilgili bilgi ve belgeleri			
3. Şikâyet konusuna ilişkin daha önce görülüp sonuçlandırılan veya görülmekte olan dava bulunup bulunmadığı			
4. Şikâyet konusu			
5. Talep			
Tarih-imza			

*Şikâyet konusuna ilişkin her türlü belge başvuru formuna eklenir.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
 TÜZEL KİŞİLER İÇİN ŞİKÂYET BAŞVURU FORMU

Şikâyetçinin			
Unvanı			
Adresi	Mahalle:		
	Cadde:		
	Sokak:	Kapı No:	Daire No:
	İl:	İlçe:	
Cep No			
Faks No			
E-Posta			
Varsa Elektronik tebligat adresi			
Vergi No:	Mersis No:	Detsis No:	Kütük No:
Yetkili kişi veya vekilinin			
T.C. Kimlik No			
Adı-Soyadı			
Unvanı			
Pasaport No-Kimlik No-Uyruğu (Yabancılar için)			
Adresi	Mahalle:		
	Cadde:		
	Sokak:	Kapı No:	Daire No:
	İl:	İlçe:	
Cep No			
Faks No			
E-Posta			
1. Şikâyet edilen idare			
2. İlgili idareye başvuru tarihi, idarenin cevap tarihi ve varsa idarenin bununla ilgili bilgi ve belgeleri			
3. Şikâyet konusuna ilişkin daha önce görülüp sonuçlandırılan veya görülmekte olan dava bulunup bulunmadığı			
4. Şikâyet konusu			
5. Talep			
Tarih-imza			

*Şikâyet konusuna ilişkin her türlü belge başvuru formuna eklenir.

EK-5

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNA

İtiraz Eden:

Başvurunun Yapıldığı Kurum veya Kuruluş:

Kurum veya Kuruluşa Başvuru Tarihi:

Kurum veya Kuruluşun Cevap Tarihi:

İtirazın Konusu:

Ad-Soyad
İmza
Tarih

Adres :

Telefon No :

EKİ:

- 1- Kurum veya kuruluşa yapılan bilgi edinme başvurusu sureti,
- 2- Kurum veya kuruluştan gelen cevabi yazı sureti,
- 3- Avukat aracılığıyla yapılan başvurularda vekâletname sureti,
- 4- Tüzelkişi başvurularında bilgi edinme başvurusu ve itiraz dilekçesinde imzası bulunan yetkili/yetkililerin yetki belgesi ya da imza sirküleri sureti,
- 5- Sendika şubesi başvurularında genel merkez tarafından verilmiş şube yetki belgesi sureti. |

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

[Form doldurulurken dikkat edilmesi gereken hususlar ve bireysel başvuru hakkında ayrıntılı bilgi için tıklayınız.](#)

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59 uncu maddesine göre hazırlanmıştır.

Başvuru formunun, İçtüzüğü'nün 59 uncu maddesine uygun olarak düzenlenmesi ve aynı maddede belirtilen belgelerin ya da onaylı örneklerinin başvuru formuna eklenmesi gerekmektedir. Başvuru formu, okunaklı ve başvurunun esasına yönelik özlü bilgileri içerir şekilde resmi dilde hazırlanmalıdır.

I. GENEL BİLGİLER VE DİZİ PUSULASI

A. Başvurucu Sayısı :

B. Başvuru Tarihi :

C. Başvurucunun Anayasa Mahkemesi önünde devam eden başka bir başvurusu varsa numarası:

D. Başvuru Dizî Pusulası

- Başvuruda ileri sürülen iddiaların temellendirilmesi için gerekli görülen belgelerin tarih sırasına göre numaralandırılarak her bir belgenin ana başlıklar hâlinde aşağıdaki kısıma yazılması gerekmektedir (İçtüzük 60/3).
- Bireysel başvuru dosyaları kararın verildiği yılı takip eden yıldan başlamak üzere bir (1) yıl sonra imha edilir. Bu nedenle başvuru evrakının onaylı suretlerden oluşturulmasına dikkat edilmesi önerilir.
- Belgelerin eksiksiz ve okunaklı olması gerekmektedir.
- Göndereceğiniz belgelerle ilgili aşağıdaki kurallara KESİNLİKLE UYULMALIDIR:
- * Belgeleri tarih sırasına göre çok kasa ve özlü bir şekilde tanımlayarak düzenleyiniz.
- * Sayfaları sırasına göre numaralandırınız.
- * Belgeleri birbirine tutturmak için zımba, ataş, yapıştırıcı bant kullanmayınız.

II. BAŞVURUCU BİLGİLERİ

A. GERÇEK KİŞİ BAŞVURUCU

T.C. Kimlik Numarası

Uyruğu

Adı

Mesleği

Soyadı

Telefon Numaraları

Anne Adı

Elektronik Posta Adresi

Baba Adı

Adresi

Doğum Tarihi

Cinsiyeti

B. TOZEL KİŞİ BAŞVURUCU

Mersis Numarası

Telefon Numaraları

Uruvanı

Kayıtlı Elektronik Posta Adresi

Vergi Numarası

Adresi

Kayıtlı Olduğu Sicil

Sicil Numarası

Temsilcinin Adı ve Soyadı

Temsilcinin T.C. Kimlik Numarası

Son Başvurucuyu Sil

Yeni Başvurucu Ekle

III. TEMSİLCİ BİLGİLERİ (Bu bölüm sadece temsilciler tarafından doldurulacaktır.)

A. AVUKAT	Adı	Temsil Olunan Başvurucu/Başvurucular*	
	Soyadı	Telefon Numaraları	
	Kayıtlı Olduğu Baro	Elektronik Posta Adresi	
	Baro Sicil Numarası	Adresi	

*Başvuruların tamamını tekil olaraklı davalarında doldurmasını gerekmektedir.

B. AVUKAT OLMAYAN TEMSİLCİ	T.C. Kimlik Numarası	Temsil Olunan Başvurucu/Başvurucular**	
	Adı	Temsil ilişkisi***	
	Soyadı	Telefon Numaraları	
	Anne Adı	Elektronik Posta Adresi	
	Baba Adı	Adresi	
	Doğum Tarihi		
	Uyruğu		

**Başvuruların tamamını temsilci olaraklı davalarında doldurmasını gerekmektedir.

***Yel, vası, kayyım veya diğer kişi temsilcisi olduğunuzu belirtmeniz ve bu ilişkiye dayanık bilgilerin etferensiz gerekmektedir.

Son Temsilciyi Sil

Yeni Temsilci Ekle

V. DİĞER BİLGİLER

Başvuru süresi içinde yapılamamışsa mazerete ilişkin açıklamalar:

Başvurulan mazeret sebebi veya ağırlığı kadarlı gibi haklı bir mazeret nedeniyle süresinde yapılamadığı durumlarda mazerete ilişkin belgeler başvuru konusuna ilişkin ve açıklanmış belgelerdir (Şişli/Şişli: 84/2).

A. MAZERET

Mazeretin Başlangıç Tarihi

Mazeretin Bitiş Tarihi

Tedbir talebi varsa nedenleri:

Başvurudan vaktince ya da maddi veya manevi huzursuzluğa yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu hususları doğrultusunda, gerekli tedbirler talep veya başvuru zamanı talebi üzerine karar verilene kadar (Şişli/Şişli: 7/3).

Cerahi tedbirler halinde tedbir talebinde bulunulması başvuru süresince zorunlu olarak talep edilebilir.

B. TEDBİR

Kamuya açık belgelerde kimliğin gizli tutulması talebi varsa bunun gerekçesi:

Cerahi olarak yapılan gizlilik talepleri değerlendirilmelidir.

C. GİZLİLİK

Adli yardım talebi varsa buna dayanak belgeler:

Adli yardım talebinin kabul edilmesini için başvuru zamanı gerekli ve alınması gereken belgeleri talep etmesi için başvuru zamanı talebi üzerine karar verilene kadar (Şişli/Şişli: 7/3).

Soruşturma ve görüşme için jüriye ve herhangi bir belgeye dayanmaksızın adli yardım talebinde bulunulması halinde talep değerlendirilmelidir.

D. ADLİ YARDIM

1. KANUNLAR

- 3686 Sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu
- 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun
- 5840 Sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu
- 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
- 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu
- 6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu
- 4681 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu

2. YÖNETMELİKLER

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Hasta Hakları Yönetmeliği
- 6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun'un Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

3. ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

- <https://www.anayasa.gov.tr>
- <https://www.hsk.gov.tr>
- <https://www.tihек.gov.tr>
- <https://www.turkiye.gov.tr>
- <https://www.ombudsman.gov.tr>
- <https://www.icisleri.gov.tr>
- <https://www.jandarma.gov.tr>
- <https://bedk.adalet.gov.tr/>
- <https://www.kvkk.gov.tr>
- <https://www.egm.gov.tr>

4. DİĞER KAYNAKLAR

- Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü
- Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi
- Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2014/32 No'lu Genelge.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 23. Dönem 4. Yasama Yılı Faaliyet Raporu
- CPT Genel Raporu, 2002.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

ULUSAL
HAK ARAMA
MEKANİZMALARI
REHBERİ

www.tih.gov.tr

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YÜKSEL CAD. NO: 23 | 06650 | KIZILAY-ANKARA
TEL: +90 312 78 00

www.tihek.gov.tr

/tihekkurumsal

/tihek_kurumsal

/tihekkurumsal

/tihekkurumsal